

Giday András – Szegő Szilvia

A társadalombiztosítás megújításának keretei Magyarországon¹

Framework for the Renewal of Social Security in Hungary

Összefoglalás

A magyar társadalombiztosítás a következő két évtizedben kettős nyomás alá kerül. Az elöregedés miatt nő az ellátottak száma, a másik oldalon csökken a befizetők száma. A tb működőképességének fenntartása érdekében a klasszikus európai társadalombiztosítási modellt ki kell egészíteni.² Ösztönözni kell a szakmunkások bérének az emelését, és csökkenteni kell a kisgyerekes anyák foglalkoztatását sújtó elvonásokat. Javítani kell a lakásgazdálkodáshoz rendelkezésre álló forrásokat, ebben elsősorban a fiatalok otthonteremtésének feltételeit. A generációk közötti munkakapcsolatokat ismerné el az általunk javasolt gyermekfedezetű nyugdíjpénz, mely hozzáadódna a rendes nyugdíjhoz.

Summary

In the next two decades, social security will come under double pressure. As a result of aging, the number of beneficiaries will grow, while, on the other hand, payer numbers will decrease. In order to maintain the operation of the social security system, the classical European social security model must be supplemented. Skilled workers' wage rise should be encouraged, and taxes on the employment of mothers with small

DR. GIDAY ANDRÁS, kandidátus, a *Pénzügyi Szemle* rovatvezetője (andras.giday@gmail.com), DR. SZEGŐ SZILVIA kandidátus, CSc, oktató, Szegedi Tudományegyetem Doktori Iskola (szeszego@gmail.com).

children should be cut. The resources available for housing, and more specifically, the conditions of young people's building and home-making should be improved. The pension paid in proportion to children, recommended in addition to the standard pension, would recognize inter-generational work relations.

BEVEZETÉS

A népesség korstruktúrája nehezen változik, de ahhoz, hogy a jövőben változzon, a jelenben kell lépéseket tenni, hogy a megfelelő számban kívánt gyerekek minél inkább meg is születhessenek. A korstruktúránál jóval gyorsabban javítható a népesség munkaidőalapjának jelenleginél jobb kihasználása. Így a szakmunkások hazai életpályájában az egyik döntő tényező a lakhatás megoldása, ezzel pedig munkanálaltuk növekedése. A lakhatás, a lakásmegoldások kérdése közvetlenül nem a tb rendszerébe tagolódik. Mégis, ha a fiatalok továbbra is külföldi munkavállalással próbálkoznak a lakhatási gondjaik megoldásában, és ez utóbbiban hazai segítséget nem kapnak, a társadalombiztosítás lesz a károsultja annak, hogy hazánkban a lakáskérdésben nincs rendszerezett humánstratégia. A fiatalok – a korábbi generációkkal szemben (lásd ingyenes vagy nagyon kedvezményes feltételek, illetve osztogatásos lakásprivatizáció) – nem kapnak segítséget, amivel a mai bérszint mellett szinte külföldre toljuk őket. A fiatal generáció hazai munkavégzésének feltételeire a tb-nek ügyelnie kell, hiszen az elmaradt haszon, az elmaradt társadalombiztosítási bevétel a rendszer vesztesége. Ezzel a tb szempontjából alapvetően fontos strukturális összefüggésekre helyeznénk a korábbiaknál nagyobb súlyt. A tb egyensúlyának pusztán mérlegszemlélete mellett (a bevételek és kiadások évenkénti statikus szembeállítás) tehát szükség van a strukturális összefüggések követésére is. Ez utóbbira teszünk kísérletet, amikor a lakáskérdést is figyelembe vesszük a társadalombiztosítás hosszú távú egyensúlyánál.

Módszer

A finanszírozási kérdéskörben számításainkban a konvergenciaprogramban adott makrogazdasági, államháztartási paraméterek és a demográfiai korfa adatai alapján vetítettük előre az elkövetkező 20 év főbb összefüggéseit. A gyereknevelés költségei tekintetében a KSH időmérlegének adatai és a 2+2-es család átlagos jellemzői (kereset, államháztartási kapcsolatok, gyermekek költsége stb.) alapján számoltunk.

Munkánkban alapoztunk a korábbi publikációnkra, kutatásainkra. A gyerekfedezetű nyugdíjlemlről többször publikáltunk, a szakmunkások keresetemelése és bérlakása kérdésében a közelmúltban jelent meg egy cikkünk. A tb-megújításhoz kialakított koncepciónk mindemellett szorosan kapcsolódik az életciklus-, életpálya-megközelítéshez, melyben Szegő Szilvia több OTKA-kutatást³ végzett családi, háztartási életpályák, munkaerőpiaci és államháztartási összefüggései témákban.

A HELYZET ÉS AZ ARRA ADANDÓ VÁLASZ SZÜKSÉGESSÉGE

A legaktívabb fiatal korosztályok körében nemzetközi összehasonlításban is késői a munkába állás időzítése,⁴ és széles körű a külföldi munkavállalás. Ezek nagy veszteséget okoznak a hazai munkaidőalapban. A gyermekvállalást pedig jelentős mértékben nehezíti a munkát vállalók kettős (munkaerőpiaci és demográfiai) terhelésének koncentrálódása a fiatal évekre.⁵ Ezen jelentős mértékben javít a bölcsődei ellátás tervezett kiterjesztése. Fontos erőforrás ezenfelül a nagyszülők segítsége az unokák nevelésében, felügyeletében. Ez egyszerre két úton is mérsékli az elöregedést, hiszen javítja az időskorúak aktivitását és ezzel egészségét, egyúttal hozzájárul a fiatal szülők munkavállalásához, karrierpálya-lehetőségeik jobb kihasználásához. A gyermeknevelés elismerése a nyugdíjban értékeli és forintban is megjeleníti a nyugdíj demográfiai fedezetének biztosítását.

A társadalombiztosításra ható folyamatok tekintetében ma négy nagy krónikus problémacsoport van Magyarországon. Először is az elöregedés, ami a nyugdíjkiadásokat nagymértékben megterheli, ugyanakkor a bevételeit csökkenti. Másodsorban a lakáspolitikai hiánya oda vezet, hogy a fiatal korosztályok lakáshoz jutási esélyei igen rosszak. Harmadsorban a nyugati munkaerőpiacok megnyitása okoz feszültségeket a társadalombiztosításban, tekintve hogy a nyitás miatt már 350 ezer magyarországi dolgozó vállal külföldön munkát. A számok nyelvére lefordítva, a külföldi munkavállalás az állami bevételeket 7 százalékkal csökkentette eddig. A tb-ben további feszültséget okoz az egészségügy finanszírozásának instabilitása, amely a terület emberi erőforrásainak erodálását váltotta ki.⁶

Mindennek következtében a társadalombiztosításnak az eddigieknél is nagyobb kihívásokkal kell szembenéznie. A 2017 és 2037 közötti 20 évben a 23–64 évesek száma 830 ezerrel csökken, ugyanakkor a 65 felettieké 270 ezerrel nő. Ezt tetézi majd a korábban jelzett külföldi munkavállalás okozta kiesés. A kisebb számú járulékfizető ugyanis jelentős mértékben csökkenti az államháztartás bevételeit.

Pozitív tényező mindezekkel szemben az ország gazdasági helyzetének a javulása. Az ebből fakadó erőforrások lehetővé teszik, hogy – felkészülve a kedvezőtlen folyamatokra, azokat orvosolandó – újragondoljuk a társadalombiztosítás finanszírozását. De ez sürgető is, mivel a munkaerőpiacra drasztikus demográfiai változások gyűrűznek be a következő években: a munkavállalási korúak száma 2037-ig mintegy 18 százalékkal csökken.

Mindezek alapján úgy látjuk, hogy a társadalombiztosítást érő kihívások szempontjából három ösztönző elem mielőbbi bevezetése szükséges. Ezek a következők:

– A munka világában elsőrendű probléma a szakmunka alacsony presztízse, nem megfelelő elismertsége, tágabb körben pedig az alacsony bér.⁷ Ezért ösztönözni kell a szakmunka presztízisének emelését és a bérek felzárkózását (amelyet az időközben bejelentett kormányhatározat megtett).

– Ezzel párhuzamosan – második elemként – javítani kell a lakásgazdálkodásban rendelkezésre álló forrásokat, ebben elsősorban a fiatalok otthonteremtésének, illetve bérlakáshoz jutásának feltételeit (ezzel a jövedelem nem bérjellegű elemét).

– A munkaidőalap növelését és ezzel együtt a generációk közötti viszonyossági kapcsolatok javítását is szolgálná a javaslat harmadik eleme, az úgynevezett gyermekfede-

zetű nyugdíjpénz, mely hozzáadódna a nagyszülői korban lévő nyugdíjasok nyugdíjához, mert dolgozó gyermekek felnevelésével nyugdíjuk fedezetéhez járultak hozzá. Ezzel jelentősen mérséklődne a dolgozó gyermekeket felnevelő szülők méltatlanul hátrányos helyzete a nyugdíjuk megállapításában. A változás javítaná a gyermekvállalás értékét és ezzel a tb jövőbeni fedezettségét.

Milyen peremkérdések merülnek fel a tb megújítása szempontjából?

A társadalombiztosítás megújításának első és legfontosabb kérdése, hogy teremthető-e forrás a megújulás többletköltségeire.

Hosszabb távra is levezethető, hogy a gazdasági növekedés révén képződhet annyi állami többletforrás, amire építve be lehet iktatni kiegészítő elemeket a társadalombiztosítás mellé. Az általunk javasolt kiegészítő elemek együttesen a GDP mintegy 3 százalékát kitevő volument képviselnek (bruttó értéken).

A második kérdés az, hogy mi legyen a formája az állami többletbevételek tb-be történő átcsatornázásának. Itt jegyezzük meg, hogy a finanszírozás módozatának jó megválasztása a mi megközelítésünkben legalább olyan fontos kérdés, mint az, hogy van-e pénz az államháztartásban. Ezért a kérdéseket finanszírozási szemléletben is taglaljuk. Ebben a megközelítésben a pénzügyi stabilitást szerintünk az szolgálná leginkább, ha előre kiszámítható lenne, hogy melyik adóbevételből mekkora hányad kerül a társadalombiztosítás bevételei közé. Az egészségügyben azonban véleményünk szerint ennél tovább kellene menni, eleve önfinanszírozást biztosító forrásokat adni már az (újra)induláskor, annak érdekében, hogy az elmúlt 2 évtizedhez hasonló (finanszírozási oldalról érkező) sokkokat eleve el lehessen kerülni. Ennek a szempontnak felel meg, hogy a javasolt kiegészítő elemeket a forrás, illetve a felhasználás szempontjai szerint is taglaljuk.

A harmadik kérdés, hogy milyen kiegészítő elemek lehetnek azok, amelyek képesek részben korrigálni a negatív trendek hatását.

A feszültségek és a források számbavételére alapozva dolgoztuk ki a társadalombiztosítás megújításának lehetséges kereteit, illetve az általunk javasolt kiegészítő elemeket, amelyek reményeink szerint képesek a felvázolt problémák legalább részbeli orvoslására. A cikkben tehát arra vállalkoztunk, hogy egyrészt felvázoljuk a hagyományos társadalombiztosítást kiegészítő három olyan új elemet, amellyel a kedvezőtlen folyamatok befolyásolhatók, a fenti problémák részben orvosolhatók, másrészt a következő 20 év folyamataiba behelyezve mutassuk be, hogy javaslatunk kivitelezhető, azaz a javasolt lépésekre kellő forrás teremthető.

Megközelítésünk mögött a következő három megfontolás munkált:

– A társadalom elöregedéséért a nyugdíjrendszer is felelős, mert a felnevelt és dolgozni képes fiatalokat közjósággként⁸ kezeli, és a nyugdíjában nem honorálja a gyereknevelésre fordított erőfeszítéseket.⁹

– A vázolt társadalmi-gazdasági feszültségek (lakáskérdés, gyereknevelés és női karrierpálya összehangolása stb.) észszerű kezelése tekintetében elégtelen az, amit eddig elértünk az elmúlt két és fél évtized alatt.

– Érdemi gazdaságpolitikai reakció eddig nem történt a 2011 óta felerősödött nyugati munkavállalás miatti helyzet kezelésére.

Az előzőek felvázolása után adódik a kérdés, miért szükséges a nyugdíjalap szerepvállalása a tőle távolinak tűnő, valójában azonban a nyugdíjjal nagyon is szoros összefüggésben lévő feladatokban? A rövid válasz erre egyfelől az, hogy a modern nyugdíjrendszer „tettetstárs” a modernitás rendkívül kedvezőtlen gyermekvállalási folyamataiban. A másik két esetben pedig a károsult filozófiája érvényesül, vagyis a „magad uram, ha más nem lép” miatti kívánatos a nyugdíjalap belépése szereplőként. A következményeknek ugyanis az egyik nagy elszenedője a társadalombiztosítás.

A megfogalmazott javaslatok tehát olyan területre is elviszik a társadalombiztosítás rendszerét, ahol ma még járatlan.¹⁰ Ilyen a lakásgazdálkodás és a bérpolitika. Sajnos a komplex lakáspolitiká kidolgozására nem látunk kezdeményezéseket, annak elfogadására és a szükséges eszközrendszer működtetésére rövid távon kevés a remény. A foglalkoztatáspolitiká ebben a tekintetben valamivel előrébb tart ugyan, de ez korábban csak a minimálbérré és a garantált bérminimumra fókuszáló egyeztetési mechanizmusnak és a hiányszakmák kezelésének volt köszönhető. A tömeges nyugati munkavállalás miatti helyzetet csak az elvonások jelentős mérséklése esetén leszünk képesek korrigálni (mint pl. a 2017 és 2020 közötti járulékcsoökkentési intézkedések).

Amennyiben egy komplex lakáspolitiká elkészül, és ahhoz megfelelő eszközrendszert is működtetnek, akkor a cikkünkben leírt rendszerre csak kiegészítésképp lesz majd szükség. Ugyanakkor valószínű, hogy a megfogalmazott javaslatokhoz hasonlókkal fog élni egy komplex lakás- vagy egy átfogó foglalkoztatáspolitiká is. Bizonyos, hogy ennek egyik fontos eleme lesz például, hogy az igen magas elvonási ráta mellett a lakásra fordított kiadásokat alacsonyabb elvonással szabad csak sújtani. És az is bizonyos, hogy szükség van olyan bérlakásépítésre, amelyik a csak szerényebb keresettel bíró, dolgozó fiatalok számára kínál majd elfogadható lakhatási körülményeket, az országhatáron belül.

Egy átfogó foglalkoztatáspolitiká remélhető beléptetése esetén úgyszintén „hátradőlhet majd a karosszékében” a társadalombiztosítás „ügyének biztosa”. A társadalombiztosításnak egy ilyen rendszer esetén csak arra kellene hagyatkoznia, hogy egyik szereplőként megfogalmazza az elvárásait, hogy azok megfelelőképp beépülhessenek az adott szakpolitikákba.

A javasolt változtatásoknál figyelembe vett főbb elvi és gyakorlati szempontok

A pénzügyi nehézségek mellett adódik a kérdés, hogy fenntartható-e a társadalombiztosításunk jelenlegi elveihez fűződő rendszer. Ez azért is kérdés, mert az elmúlt években az egészségügyet igen rövid pórásra vették, ugyanakkor szembetűnően nagyvonalúbb volt a rendszer az öregségi nyugdíj és a hozzátartozói nyugdíjak kifizetése tekintetében. Olyannyira, hogy a korábban évekig csökkenő-stagnáló reálbérekkel szemben, a nyugdíjak reálértéke jelentősen emelkedett. A társadalombiztosítás a centralizálás felé vette az irányt 2010 után. Ez kényszer szülte intézkedés volt a kiélezett pénzügyi helyzet miatt. Ennek egyik sajátos terméke volt, hogy

- a járulékok nagyobb hányada adóvá alakult át (szociális hozzájárulási adó);
- a két társadalombiztosítási kassa finanszírozását évente „kiegészítik” az adókból.

A jelen társadalombiztosítás (biztosítás és társadalmi szolidaritás) rendszere szerintünk feltétlenül fenntartandó. Ugyanakkor egyes kedvezőtlen mellékhatásait semlegesíteni szükséges.

Az általunk felvázolt eszközök közül kettő épít arra az életciklus-szemléletre, amelyre a munkahelyvédelmi akcióterv is épül. De tovább is megy ezen az úton, mivel most remélhetően nagyobb forrás áll majd rendelkezésre ilyen eszközök alkalmazására. Ezért a kisgyermekeket nevelő anyákat foglalkoztató munkaadók számára nemcsak a gyerek hatéves koráig, hanem annak a 12 éves koráig javasolunk kedvezményt, mégpedig a szociális hozzájárulási adó teljes eltörlését az egész keresetük után.

Az alábbiakban azt körvonalazzuk, hogy a járulékcsoökkentéshez kapcsolt béremelés teremtette közegben lehetőség van kiegészítő juttatások beiktatására. Ezekkel megítélésünk szerint jó eséllyel elérhető, hogy társadalombiztosítás számára tartósan kielégítő bevételek álljanak rendelkezésre. Az 1. táblázatban szemléletes módon mutatjuk be a modellben alkalmazott feltételezéseket.

1. táblázat: A társadalombiztosítást kiegészítő modell feltételezései

	Állami dolgozók	Nyugdíjasok	Szakmunkások	Versenyszektorátlag
Átlagjövedelem éves növekedése	1–4 években a GDP növekedése felett 5–10 években a GDP-növekedés alatt 11–20 években 2% Egészségügyben magasabb	Növekedés a létszám-cserélődés hatására	Első évben 20% feletti emelés (nettó kereset) Utána piaci béremelkedés	Első 4 évben GDP-növekedés feletti 5–10 években a GDP-vel azonos növekedés Utána piaci béremelkedés
Kiegészítő kereseti elemek	Lakáspótlék	Gyerekfedeztető nyugdíj és lakáspótlék	Állami bérlakás Lakáspótlék egy szűkebb körnek	
8 év alatt (2018–2026) elért növekedés (bázis 100%)	127% (egészségügyben 140%)	128%		146%

Forrás: Saját szerkesztés.

A bevételi oldalon az első évben megjelenik egy radikális, a GDP-növekedést jelentősebben meghaladó szakmunkásbér-emelés (a járulékcsoökkentési program részeként). Az állami dolgozók béremelkedése az első 4 évben 4%, ezt követően mérséklődne. A dolgozók a béremelkedésen túl kapnának lakásfelújítási pótlékot, 25 ezer Ft/hó értékben (fokozatosan bevezetve, csak a 8. évben érve el a fenti összeget).

A nyugdíjak átlagértéke kezdetben csak a létszámcserehatással emelkedne, de a második évben bevezetnék a gyerekfedezetű nyugdíjelemet, az összeget a második lépcsőben emelnék fel gyermekenkénti 10 ezer forintról 15 ezer forintra. Ezen túlően minden nyugdíjas kapna a 8. évtől havi 15 ezer Ft lakásfelújítási juttatást (kezdetben kevesebbet).¹¹

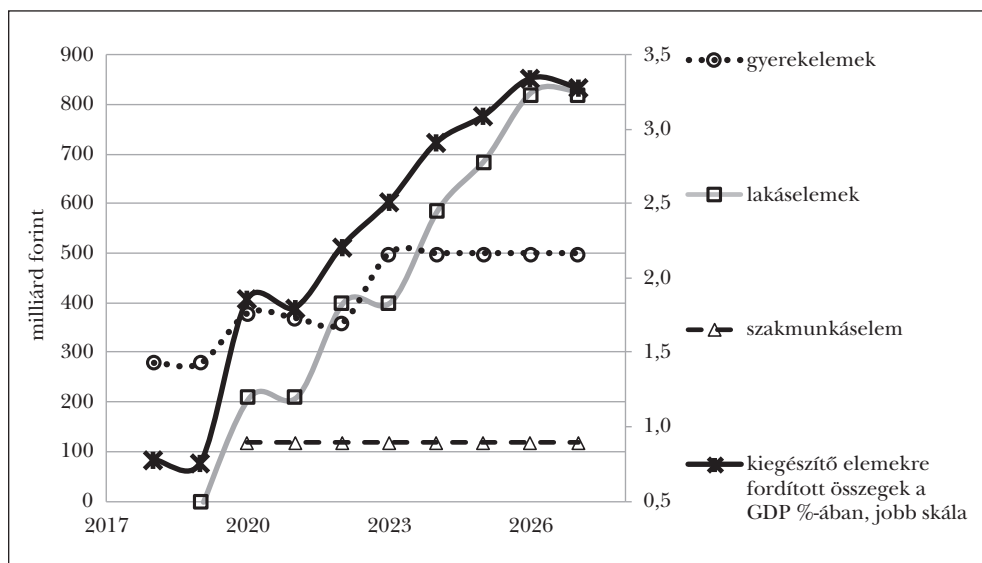
JAVASOLT KIEGÉSZÍTŐ ELEMELK

A kiegészítő juttatások három csoportjára teszünk javaslatot:

1. A gyereknevelés elismerése a nyugdíjakban és az elvonásokban;
2. Szakmunkásbérletakás-program;
3. A lakás felújítására felhasználható juttatás bevezetése.

A javasolt három kiegészítő elemre számított ráfordítások évi összegét és azok súlyát a GDP-ben mutatja az 1. ábra.

1. ábra: Az egyes tb kiegészítő elemekhez szükséges ráfordítások és azok együttesének százalékos aránya a GDP-ben (jobb skála) éves megosztásban

Forrás: Saját szerkesztés.

Gyermekfedezetű nyugdíjelem

Az úgynevezett gyermekfedezetű nyugdíjpénz hozzáadódna a rendes nyugdíjhoz. Kívánatosnak tartjuk, hogy a nők teljes nyugdíjának legalább a harmada ebből származzon. Ez havi 15 ezer Ft/felnevelt gyermek szinten elérhető. A javaslat erősítené a generációk közötti viszonzossági munkakapcsolatokat, így azt, hogy a nagyszülők segíteni tudják az unokák felnevelését (az úgynevezett „grandparenting” nevű aktivitást). A dolgozó gyer-

mek társadalombiztosítási befizetésének egy része – felfelé áramló generációs erőforrásként – anyai nyugdíjpénzt finanszírozna. Előnye lenne, hogy nemcsak a fiatal érezné azt, hogy az itthoni munkavégzésnek előnyei vannak, hanem a szülője (az anyja) is; az anyai nyugdíj eléréséhez megadott évet a gyerekének itthon kellene ledolgoznia.

Gyerekes anyák foglalkoztatását terhelő elvonások mérséklése

A munkahelyvédelmi akciótervben megfogalmazott anyai kedvezményeket célszerű kibővíteni úgy, hogy csak alacsony elvonással terheljék azt, aki munkát ad kisgyerekes anyáknak. Javasolható, hogy a 6 éves kor helyett a (legkisebb) gyerek 12 éves koráig járjon a kedvezmény, a teljes keresetre vonatkozzon, és 0% legyen a szociális hozzájárulási adó.

Szaktanácsadók foglalkoztatásának preferált kezelése

Ennek a szükségessége mellett két érv szól.

– Az egyik érv az, hogy a gazdaság igényeihez képest túlzott mértékű az igény a felsőfokú oktatás iránt. Ma még egy fejlett gazdaság is csak úgy tud működni, ha a dolgozók legalább 50-60 százalékát a „szorgos kezek” teszik ki. Ehhez képest túlzott az, hogy a fiatalabb generációknak a fele a felsőoktatás padjaiban található. A nyugdíjrendszernek vannak hosszú távú érdekei: ha 20 év múlva nincs elég szakképzett kétkezi dolgozó, akkor nem lesz, aki befizessen adókat a nyugdíjkasszába.

– A másik ok kelet-közép-európai. A csatlakozás után beindult a magyar munkaerő elcsábítása is. Ez kihúzza a talajt a nyugdíjkassa alól. Ezért alapérdek, hogy a szaktanácsadók számára az eddiginél „versenyképesebb” legyen a magyarországi munkavállalás. Ekkor remélhető, hogy (az eddigi 5 évben tapasztalhoz képest) szűkebb körű lesz a munkaképes korba belépő korosztályok tagjai között a nyugati munkavállalás.

A szaktanácsadók keresete nálunk az átlagos értéktől jobban elmarad, mint az EU egészében. A lemaradás csökkentése érdekében egy egyszeri jelentős béremelés indokolt, ugyanis ma a termelés bővítésének a korlátja a szaktanácsadói hiány, nem pedig a szellemiek vagy a segédmunkások hiánya. Ennek az elvárásnak jól megfelel az, hogy a garantált bérminimum értékét 2017-ben jelentősen megemelték. Fontos ezen túl, hogy állami bérlakások is segítsék azokat a szakmát tanult fiatalokat, akik nem kapnak jelentős szülői segítséget az önálló lakáshoz jutáshoz. Ehhez legalább százezres bérlakásállomány elérése lenne kívánatos. Ezzel a legfeljebb 40-45 éves szaktanácsadók dolgozók negyede-hatoda számára tartósan megfelelő lakhatást lehetne biztosítani. Ez akkor érhető el 7-8 év alatt, ha évi 100 milliárd forintnyi az erre fordított kiadás.

Lakásfelújítási juttatás

A magyar lakásrendszer nyugati szemmel kuriózumnak tekinthető, mert csaknem mindenki a saját lakásában lakik. A magán-lakástulajdon túlzott mértékének a határsai most ütköznek ki. Ha a nagy átlagról beszélünk, akkor meg kell állapítani, hogy

a lakásfelújítást elhanyagolják. A lakásvagyon fenntartásához a tulajdonosok jelentős hányadának szűkösek a forrásai. Emellett a társasházak esetében generációs okok is közrejátszanak. Ezeken segíteni kellene egy olyan rendszerrel, ahol a bent lakó juttatást kap az általa lakott lakás felújításához. Az ilyen juttatás felhalmozódása után egy idővel bizonyosan eljön annak az ideje, hogy az érintettek maguk kezdeményezik a juttatott pénzek észszerű felhasználását: a lakóépületek, lakások felújítását.

Javasolható, hogy a felújítási juttatás az adott lakás folyószámlájára legyen befizetve. A lakó vagy a tulajdonos erről csak jól meghatározott esetekben vehetne fel pénzt. A lakás eladása esetén – azzal együtt – az addig felhalmozott összeg is eladásra kerülne. Az új tulajdonos a felhalmozott pénz fölött szintúgy csak akkor rendelkezhetne, ha az épületet tatarozzák, vagy ő maga a lakást felújítja. Azaz a juttatás „önálló életet élne”, elszakadva még a juttatásban részesülő személytől is. Bár a lakás felújítására felhasználható lenne, ezt a többlakásos társasházaknál akkor célszerű megengedni, ha az épület statikai stb. állaga megfelelőnek minősíthető.

A lakások esetében ahhoz, hogy a tulajdonosok lakásfelújításra vállalkozzanak, legalább egymillió Ft/lakás felgyülemlett összeg kívánatos. Ez akkor teljesül 3–4 éves periódus alatt, ha 15–25 ezer Ft/hó összeget elér a juttatás. A juttatás a lakáskínálatot érezhetően bővítené. Így elkerülhető lenne nemcsak a lakásárak jelentős emelkedése, hanem a piaci labbakérek elfutása is. Ekképpen tartósan olcsón lehetne megoldani a lakhatást az országban, mi több, viszonylag kedvező minőségű lakásokkal.

– Nyugdíjasok lakásfelújítási juttatása

A szerényebb összegből élő nyugdíjasok sokkal nehezebben szánják rá magukat arra, hogy az adott épület(ek) teljes felújítását szorgalmazzák. Félő, hogy 5-10-15 éven belül egyre több városnegyedben a nyugdíjasok lesznek azok, akik egyfajta felújításellenes blokkot alkotnak majd, és ezáltal lakótömbök, negyedek nagy hányada kerül elhanyagolt állapotba. Ezért kívánatos olyan jövedelememelés beépítése a nyugdíjak mellé, amelyet csak lakásfelújításra tudnak felhasználni.

– *Az állam mint munkaadó maga járhatna elől jó példa mutatásával; azzal, hogy a lakásfelújításra a dolgozóinak havi 20–25 ezer Ft-os juttatást ad.*

– *A lakáspótlék bevezetése megfontolandó a versenyszektorban is. Ott ehhez vélhetően elegendő pénzügyi ösztönzők beépítése: ha adóktól és járulékoktól mentesen lehet ilyen juttatást adni, akkor vélhetően a munkaadók széles körben adnak majd ilyen juttatást.¹² Javaslatunkban 15 ezer Ft/fő/hó adó- és járulékmentes juttatással számoltunk a 8. évtől (a 4–7. években ennek a felével).*

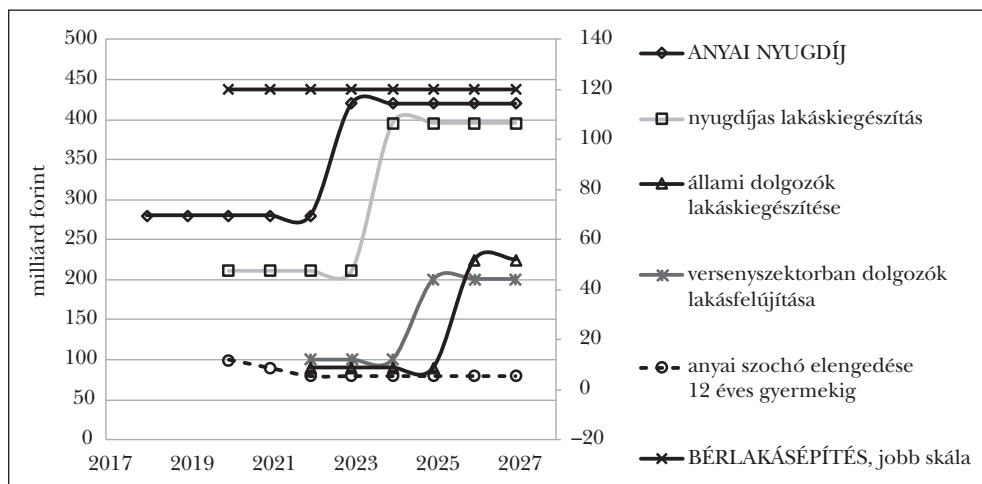
A juttatások nagyságrendje

Kérdés, hogy az egyes elemek esetében mekkora az a kritikus szint, amely mellett reálisan várhatók pozitív hatások. Az általunk javasolt értékek felvetésnek tekinthetők; a konkrét bevezetés előtt több elemnél célszerű lehet az érintettek körében reprezentatív jellegű felmérés. Különösen abban az esetben, ha a kormányzat forrásai valamelyik időszakban az általunk jelzetteknél nagyvonalúbb juttatásokra is lehetőséget adnak. A 9. évre a javasolt kiegészítő elemek felfutnának a teljes értékükre, közel 1440 Mrd Ft/év

összege. Ez ekkor a GDP 3%-át tenné ki.¹³ (Itt jegyezzük meg, ahhoz, hogy finanszírozni lehessen a GDP 3%-át kitevő összeget az államháztartásból, elég csupán a GDP 2%-át elérő forrás. Minden, a személyeknek vagy a „lakásoknak” odaadott egy forintból 40 fillér ugyanis visszavándorol az államháztartásba. Ez az úgynevezett 40 százalékos „szabály”.)

A kiegészítő juttatások mintegy negyedére az adna fedezetet, hogy szigorúan fenn tartják a nyugdíjak eddigi finanszírozását: az inflációs karbantartását. A többi (a javasolt kiegészítő elemek háromnegyede) azonban akkora nagyságrend, hogy arra a társadalombiztosítás az élőmunka-arányos terhek növelésével nem teremthet elegendő fedezetet. Ezért átcsoportosításra van szükség az államháztartáson belül. Legcél szerűbben a forgalmi adók egy részének a társadalombiztosítás részére való „átadása” javasolható.¹⁴ A javasolt kiegészítő elemekre irányuló ráfordítások évenkénti alakulását mutatja be a 2. ábra az elkövetkező 10 évre vonatkozóan.

2. ábra: A javasolt kiegészítő elemek a várható ráfordítások évi összegeivel, mindegyik elem beálltáig (bérlakásépítés, jobb skála)

Forrás: Saját szerkesztés.

Jól látható a 2. ábrából, hogy a legnagyobb tételt minden évben az anyai gyermekfedezetű nyugdíjra képezi, ezt követi idővel a nyugdíjasoknak juttatott lakáskiegészítés (lakásfelújításra). A nyugdíjak növekménye javaslatunk szerint célzottan erre a két tételre koncentrálna az elkövetkező időben, azon túl, hogy érvényesítené az infláció követését. (2026 után a kiegészítő elemek összege nem változna, mert minden elem addigra teljes összeggel bevezetésre kerülne. Ezért zártuk az időbeli bemutatást ezzel az évvel.) A dolgozók körében is jelentős jövedelemnövekmény keletkezik az úgynevezett havi összegben juttatott lakáspótlék révén (ez az összeg csak a lakásra használható fel, elősegítve egyúttal a lakásfelújításokat). A 2. táblázat szemlélteti a javasolt kiegészítő elemeket aszerint, hogy kik, milyen feltételekkel, milyen időzítéssel, milyen összeggel jutnának azokhoz.

2. táblázat: Tb kiegészítő elemei

	Gyerektartás nyugdíj-kiegészítés	Kisgyerekes anyák foglalkoztatása	Lakáspótlék (állami szektor)	Lakáspótlék (nyugdíjasok)	Szaktanácsadói bérlakás
Ki kapja	Anyák	Dolgozó anya munkaadója	Minden nem közmunkás dolgozó	Minden nyugdíjas	
Feltétele	Gyermek 12 év itthoni munkája	12 év alatti gyereket neveljen			Munkaviszony
Havi értéke		szociális hozzájárulási adó 0%			
Bevezetés kor	Felnevelt gyermek adóból 10 ezer Ft/gyermek	7 éves gyermek	12 ezer Ft/hó dolgozó	10 ezer Ft/ nyugdíjas	20–25 ezer Ft/ lakáslakbér
Később	Felnevelt gyermek adóból 15 ezer Ft/hó	12 éves gyermek	25 ezer Ft/hó	15 ezer Ft	Ugyanaz
Éves összkiadás	Bevezetés: bruttó 280 Mrd Ft/év Később: bruttó 420 Mrd Ft/év	Bruttó 80 Mrd Ft/év	90 Mrd Ft/év Később: 225 Mrd Ft/év	Bevezetés: 211 Mrd Ft Később: 396 Mrd Ft/év	120 Mrd Ft/év (kb. 10 ezer db lakáshoz)
Bevezetés éve	1. év	2. év	4. év	3. év	4. év
Teljes juttatási szint elérése	5. év	2. év	9. év	8. év	4. év

Forrás: Saját szerkesztés.

A GYERMEK ÉRTÉK A NYUGDÍJBAN

A lakosság pénzügyi kultúrájának hiányosságai miatt keletkezett feszültségek orvoslása joggal helyezte előtérbe a hosszú távú pénzügyi gondolkodásra irányuló programokat. Mindeközben azonban túlzottan háttérbe szorult – demográfiai összefüggésben is – a reálgazdasági szemlélet. Ezt erősítette a pénzügyi kultúra alacsony szintje is. Hiszen közgondolkodásunkban a megtakarított pénzre úgy tekintünk, mint biztonságos csomagmegőrzőkben tartott értéktárgyainkra. Négy-öt évtized múltán megnyílik a csomagtartó a nyugdíjba vonulók számára. Pénzüket tehát nem érinti a történelem zuhataga, történetesen például az, hogy a gyermekvállalás alacsony szintje miatt időközben jelentősen lecsökken a munkavégző népesség. Vagyis – némi leegyszerűsítéssel élve – ha kevesebb az a termék, amit el lehet fogyasztani, akkor nyilvánvaló, hogy a generációk közötti elosztás rendjének igazodnia kell ehhez. A nyugdíjba vonulók fo-

gyasztása tehát csak relatív módon definiálható, és nem abszolút módon. A nyugdíjról tehát szükséges, de nem elégséges a megtakarításokkal gondoskodni. Gondoskodni kell a népesség demográfiai és munkaerőpiaci egyensúlyáról is, mert „csak” pénzből nem lehet megélni. A pénzért terméket és a nyugdíjasoknak fokozottan szükséges szolgáltatókat is kell találni, olyan szolgáltatókat, akik koruk, képességeik és tényleges munkájuk révén képesek megtermelni a pénz fedezetét.

A nyugdíjrendszer szempontjából tehát elsődleges jelentőségű a generációs egyensúly. Ez azonban nem csupán számosságot jelent, hanem a generációk közötti erőforrások valós áramlásában is egyensúlyt kell teremteni, ellenkező esetben ugyanis a nyugdíjasok pénze fedezetlen pénzkiáramlásként elértéktelenedik. Egyszerűen megfogalmazva: ez azt jelenti, hogy a nyugdíjhoz gyermek is kell. A nyugdíjnak tehát kettős fedezete szükséges: nyugdíjjáruelékok formájában (ami lehet szociális hozzájárulás is, egyéb nyugdíj célú megtakarítás) képzett források, másfelől a demográfiai fedezet, a nyugdíjba vonulók helyébe lépő munkavállalók. A jelenlegi nyugdíjrendszer méltánytalanul leértékeli a gyermeket a tényleges nyugdíjkifizetésekben. Ma az összes nyugdíj mintegy 2 százalékkal ismeri el a rendszer azt, hogy a nyugdíjas a nyugdíj gyermekfedezetéért jelentős erőfeszítéseket tett. Holott a gyermekre fordított befektetés hasonló nagyságú, mint a keresetvékenységgel biztosított járulékbefektetés. Közgazdasági gondolkodásunktól idegen az, hogy méricskéljük, mennyibe kerül egy gyermek. Ez azt a pozitív értékvilágot tükrözi, amely számára a gyermekvállalás értéke magasabb rendű érték, mint amit a mindennapi anyagi világunk képvisel. Ennek azonban nem mond ellent, hogy a gyermekre fordított kiadásokhoz is erőforrás kell. Ennek az erőforrásnak a számbavétele tehát szintén fontos. Ezzel próbálkoztunk meg, vagyis azzal, hogy a rendelkezésre álló statisztikák alapján összerakjuk, mennyibe kerül egy családnak a gyermek. Természetesen azt is figyelembe vettük, hogy a gyermekneveléshez az állam is hozzájárul, igaz, hogy ennek forrása a felnőttek, adott esetben a család felnőtt tagjainak államhoz történő befizetése.

A generációs kapcsolatok két tipikus színtere a család és az államháztartás. A gyermekvállalás tipikusan családban (élettársi kapcsolatokat is ideszámítva) történik. A gyermek mindkét szülőjének eltartási kötelezettsége van a gyermekkel szemben, amit válás esetén a bíróság által megítélhető gyermektartási kötelezettség is fémjelez. A generációs reprodukció¹⁵ szempontjából ezért indokolt a kétszülős, kétgyermekes családi mintát alapul venni. A gyermek költségét hazai viszonyokra készített modellel számítottuk ki, melyben a következő paraméterek vannak:

– A szülők másfél keresős modellben vállalnak munkát (a gyermek megszületésétől a gyermek 21 éves koráig számolva).

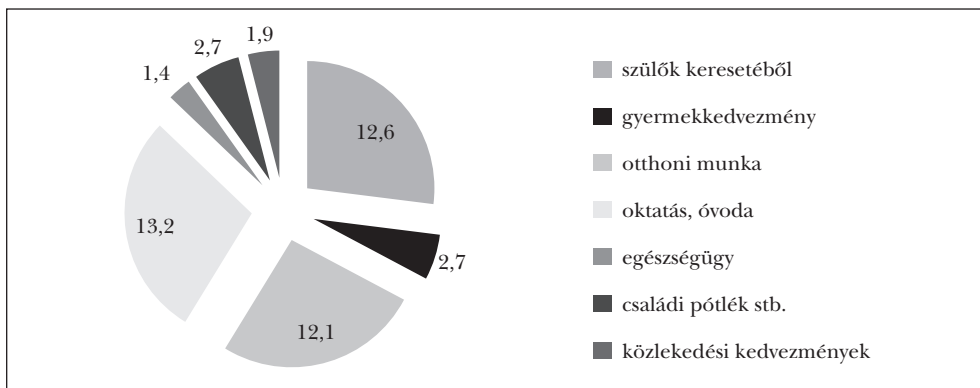
– A szülők keresete átlagkereset, és annak megfelelően alakulnak az államháztartási befizetéseik.

– A szülők nem csupán pénzben áldoznak a gyermekekre, hanem otthoni, családi (háztartási és gyermeknevelő) munkával is. Az erre fordított munkaidőt a KSH időmérlegadataiból vettük, kétszülős, kétgyermekes családi mintából.

– A szülők munkaráfordítását az anyai átlagbérrel vettük számításba (az otthoni munka értékét – apai és anyai munka – így vettük közös nevezőre, hiszen az apa kevesebb otthoni munkát végez).

a szülői munkaráfordítások és az oktatás. Ez a három tétel teszi ki az összes ráfordítás több mint 80 százalékát. Feltűnő az oktatási kiadások kiemelkedő súlya, az összes ráfordítás közel 30 százalékát teszi ki.

4. ábra: Egy gyermekre 21 éves koráig ráfordított teljes összeg (46,7 millió forint) megoszlása ráfordítástípusok szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

Itt jegyezzük meg, hogy az általunk számított költségek csak a folyó költségeket tartalmazzák. Ebből a megközelítésből nem látható, hogy a gyermekek vállalásához bizonyos lakhatási feltételek is tartoznak. Nem követi ez a számítás a lakással kapcsolatos beruházási kiadások terhére, továbbá a lakásfelújítások és lakásbővítés terhére sem.

Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy egy társadalombiztosítási reform egyik kiemelkedően fontos szempontjaként érvényesítendő a gyermekvállalásnak mint értéktermelő tevékenységnek az elismerése. A generációs erőforrás áramlásában tehát a gyermekek által megtermelt érték (például a befizetett szociális hozzájárulás) egy részével a szülők értéktermelését kell elismerni, viszonzni; javaslatunk szerint gyermekfedezetű nyugdíjjal, mely 65 év feletti édesanyák esetében gyerekenként havonta 15 ezer forintot jelentene. Ez kétgyermekes anya esetében az anyai nyugdíj közel felét tenné ki, pontosabban a normál öregségi nyugdíjukon felül még közel feleakkora összeget kapnának pluszban ezen a címen az anyák.

A KIEGÉSZÍTŐ ELEMekkel JAVÍTOTT MODELL VÁRHATÓ EREDMÉNYEI

Rövid távú strukturális hatások

A változtatások elsődleges hozama az lehet, hogy nyugati bérkínálattal szemben jóval versenyképesebbé válik a hazai munkavállalás:

– A szakmunkások számára a nettó bér már az indulás első két évében kb. havi 150 euróval emelkedik a garantált bérminimum megemelése következtében;

– A szakmunkások számára épített bérlakások révén az érintettek (a nettó 110–160 ezer Ft-ot keresők jelentős hányada) számára a nyugat-európai 300–350 euró/hó (lakbér + rezsi) kiadással szemben a hazai 20 ezer Ft lakbér + 40 ezer Ft rezsi, csak ebben a vonatkozásban, mintegy 250 eurós „ledolgozást” jelentene;

– A lakásfelújítási juttatás a saját lakással már rendelkezők számára a lakhatási feltételeiket javítaná;

– Az itthon piaci lakást bérlők a nyugatinak várhatóan legfeljebb a feléért-harmadáért bérelhetnének lakást, azaz itt is le lehet dolgozni legalább 200-300 eurót a bérkülönbségből.

A változtatások remélhető legfontosabb hatása kettős lehet: amellett, hogy nem nőne tovább a Nyugaton dolgozók 300-350 ezres száma,¹⁶ remélhetően erősödne a gyerekvállalási hajlandóság is.

Hosszabb távú strukturális hatások

A kis-, illetve fiatal gyermekes anyák foglalkoztatási körülményeinek javulása azzal, hogy a gyermek 12 éves koráig igénybe vehetnék az anyák a kedvezményeket. Még nagyobb léptékű hatás várható a gyermekfedezetű nyugdíjbevezetésétől. Az jelentősen hozzájárulna a nyugdíjrendszer szempontjából nagyon negatív demográfiai folyamatok megfordításához, a nyugdíj demográfiai fedezettségének javulásához. A gyermekvállalás elismerése a nyugdíjban a tb jövőbeli biztonságáért (arányos eltartó-eltartott arány) hozott erőfeszítéseket mutatná, a gyermeket így a tb-ben is érték rangjára emeli.

Az egészségügyi kassza nagyobb stabilitása

Szerencsés, hogy elfogadták az egészségügyi béremelési programot. Ez ugyanis az el-látási színvonalat érezhetően képes javítani. Fontos kiemelni, hogy az egészségügyi kiadásokat jelentősen emelheti az idősebb népesség számának várható emelkedése.

Míg a nyugdíj-finanszírozásnál egyértelmű, hogy a következő mintegy 10-20 év kel-lő bevétele érdekében észszerű újításokra van szükség, addig az egészségügy rövidebb távra is kiszámítható. Ezért célszerű, hogy a bevételi és a kiadási oldal egybekapcsolá-sával zárt rendszerként működjön az egészségügyi kassza, gazdálkodjon csak a járulé-kaiból.

Javaslat az önjáróvá tételre: A jövedéki adókból a dohánytermékek és a szeszes italok utáni adókat át kellene irányítani az egészségügyi kasszába. Ezen túlmenően pedig a szociális hozzájárulási adóból 4 százalékpontot kellene az egészségügyi alap bevétele-nek nyilvánítani, visszaalakítva azt járulékká. Az egészségügyi kassza önjáróvá tételét követően 3 évvel egy alapos értékelést kellene tartani az orvosi bérekről, juttatásokról: elégséges volt-e a 2016–2019. évi megemelésük ahhoz, hogy meginduljon és egészsé-ges mértékű legyen a magyar orvosok visszavándorlása. Ha nem, akkor a kassza bevé-teleihez további összegeket kellene átcsoportosítani.

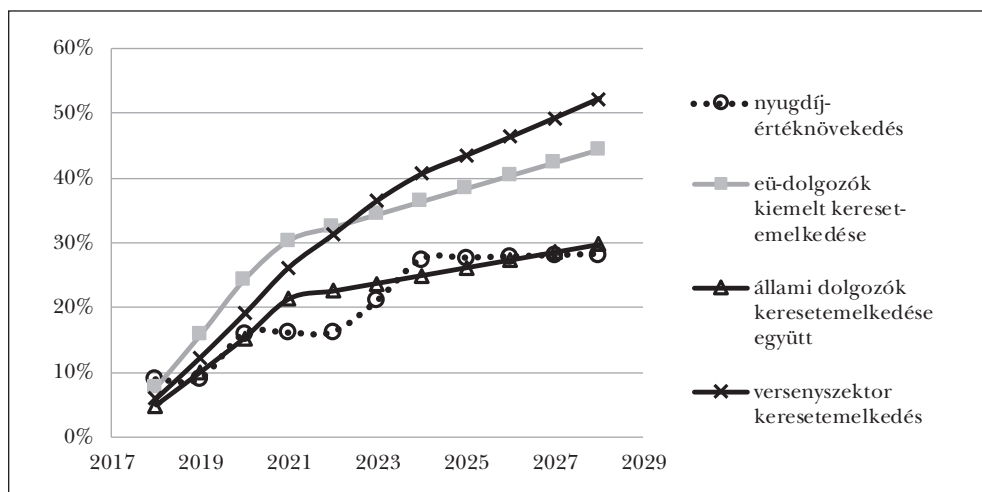
A modell várható pozitív hatása: a nyugdíjmellettel helyett az egészségügyi szol-gáltatások javuló minősége és elérhetősége. Ennek vitathatatlan eredményei lenné-

nek: egyrészt elkerülhetőek lennének a hosszú béremelésmentes időszakok, másrészt az is, hogy egyes kórházak visszatérően kényszerhelyzet okozta pénzügyi mentőakciókra alapozzák a gazdálkodásukat.

A jövedelemszerkezet javulása

A tanulmányunkban bemutatott társadalombiztosítási kiegészítő elemek átrendezik a jövedelemnövekedés szerkezetét: elsőbbséget ad a versenyszektorban dolgozók jövedelemnövekedésének, ezt követik az egészségügyben dolgozók, majd az oktatás és a többi állami szolgáltatás területén dolgozók jövedelmének emelkedése. A nyugdíjasok jövedelme eleinte lemarad az állami dolgozóktól (pl. oktatási szektorétól), majd néhány év után mintegy ennek a szektornak a dinamikáját venné fel.

5. ábra: Az egyes szektorok jövedelmének várható emelkedése 2017 és 2028 között
(a tervezett béremeléseket és az általunk javasolt kiegészítő elemeket is figyelembe véve)

Forrás: Saját szerkesztés.

LESZ-E FORRÁS, MEKKORA A VÁRHATÓ ÁLLAMI BEVÉTEL- ÉS KIADÁSNÖVEKEDÉS?

A növekedésből adódó állami bevételeket (adók, járulékok), húszéves periódusra számítva, szembeállítottuk egy takarékosan költekező állam feltétlenül indokolt kiadásai-val (úgy, hogy indokoltnak elsősorban a bérek emelkedését tartottuk). A szokásos bevételek és kiadások különbözeteként évenkénti követéssel „bevételi többletet” kaptunk.¹⁷

2018–2021-ben 3,5%-os GDP-növekedéssel számoltunk, 2022–2024-ben pedig 3%-os rátával, figyelembe véve a 2017–2022. évi járuléksökkentés dinamizáló hatását.¹⁸ 2025-től a növekedési ütem 2% (lásd a demográfiai szerkezet romlását). A számítási modellben nem számoltunk inflációval. A „bevételi többletek” a legfontosabb adó- és járulékbév-

teleknek a bázisérték (10 614 Mrd Ft, 2017¹⁹) feletti többletét mutatják. GDP-arányosan emelkednek az adók, járulékok. Kivétel ez alól az első 3 év, amikor a bérarányos elvonások a bértömeg dinamikájával emelkednek (évi 6%-kal, azaz meghaladja a GDP emelkedését). Ezt követően az egyes évekre többletkiadásként beállítottuk a javasolt kiegészítő elemek finanszírozási igényét, azok fokozatos bevezetését feltételezve. Így a javasolt kiegészítő elemek finanszírozhatók az említett bevételi többletből.

A 6. ábra mutatja, hogy a bázisévhez (2017-hez) képest adódó bevételi többletek mire fordítódnak.

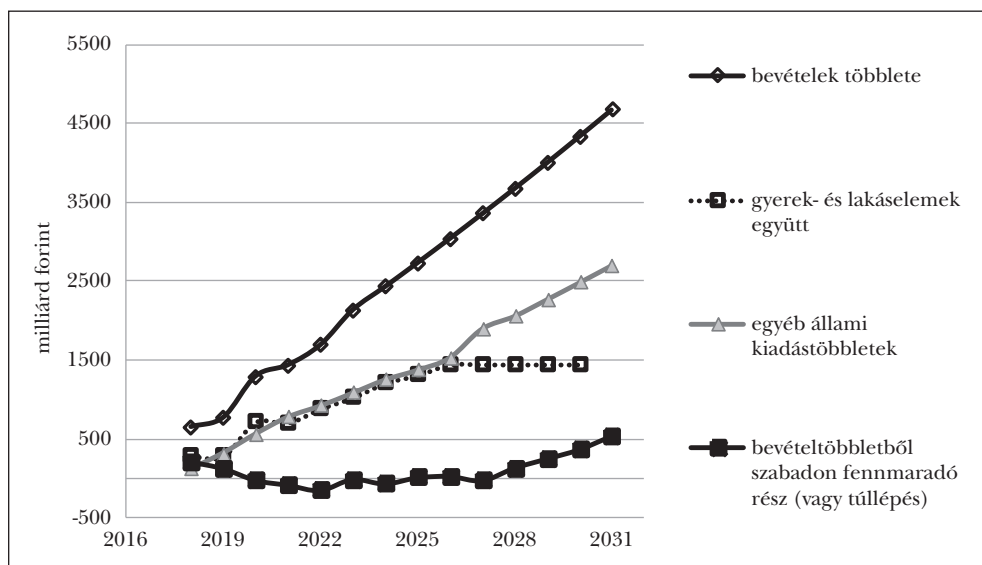
– A tb kiegészítő elemeire (gyerek- és lakáselemekre együtt) az ábrában mutatott összegeket költenék el éves bontásban (értelemszerűen a bázisévben ennek az értéke még nulla).

– A szabadon felhasználható összeg azt jelzi, hogy a „bevételi többletek” adott évi értékéből valamennyi kiadási tétel levonása után marad-e szabadon felhasználható forrás, és ha igen, mekkora.²⁰

– Kiadási tétel a kiegészítő elemek költségén túl a költségvetés egyéb tételeknél várható kiadási növekménye.

– A kiegészítő elemekre fordított kiadások esetében a bruttó elszámolás elvét követtük. Meg kell jegyezni, hogy a pénz elköltésének átlagosan a 40%-a (egy vagy két lépcsőben) visszavándorol az államháztartásba, annak bevételeként.²¹ Azaz a kiegészítő elemekre elköltött évi 1440 Mrd Ft csak kb. mintegy évi 850 Mrd Ft-tal rontja az államháztartási deficitet.

6. ábra: Költségvetési többletbevételek és többletkiadások alakulása (a javasolt kiegészítő elemekre és az egyébként szokásos tételekre), valamint a többletbevételből maradó összegek (eleinte túllépés)

Forrás: Saját szerkesztés.

Nos, a szabadon felhasználható összeg értéke az 1–3. években több mint kétszázmilliárd forintról csökken le, majd a 4–9. években nulla körüli. A 10. évtől pedig évi 120-130 Mrd Ft-tal emelkedik a szabadon felhasználható összeg, mígnem a 19–20. évben már évi 1300 milliárd Ft lesz az értéke (ez az akkori GDP 2,5%-a).

Fontos azt is megjegyezni, hogy a javasolt kiegészítő elemek néhány év múlva növekedési impulzust is adnak majd a gazdaságnak, mindenekelőtt a lakásfelújítási tevékenységnek a három-négyszeresére való felfutása révén. Jelentős lakásfelújítás hiányában szerintünk 2025-től csupán 1–1,5 százalékos lenne a növekedési ütem (az általunk feltételezett – és a konvergenciaprogram által sugallt – 2 százalék helyett).²²

A prognosztizáláshoz figyelembe vett növekedési ütem egy nem túl optimista forgatókönyvet ír le 2024 után. A valóságban elképzelhető ennél kedvezőbb kép is. További szempont, hogy a kiegészítő társadalombiztosítási elemek javasolt beiktatása egyáltalán nem veszélyezteti a paksi beruházás megvalósítását.²³

A javasolt három elem rendszerszintű változtatást vinne a nyugdíjrendszerbe, és ezzel hozzájárulna a demográfiai egyensúlyhoz (több aktív korba lépő gyermek növekedne fel) és a munkaképesek munkaidőalapjának jobb kihasználásához. Ez utóbbit azért, mert szorgalmazná a szakképzett munkavállalók számának növekedését és egyben az itthoni munkavégzést, továbbá segítené a külföldi munkavállalás pozitívumainak hazai becsatornázását is. Az időskori aktivitás – munkaerőpiaci és generációs segítségnyújtások formájában – egészségesebb életformát alakít ki mindegyik érintett generációban. Egy, a maihoz képest kevésbé ciklikus karrierpálya és a generációk közötti viszonzossági kapcsolatok javulása azt eredményezi, hogy a kevesebb is több lehet. Azaz, a kívánt gyermekek megszületnek, mégsem nő a feszültség a szülők munkaerőpiaci és demográfiai aktivitása között. Mégpedig azért nem, mert javul a generációk közötti forrásáramlás: a gyermekektől származó anyai nyugdíj révén, illetve fordított irányban a jelentős segítséget jelentő „grandparenting”, unokázás révén. Mindez jelentősen javítja a gyermekvállalás körülményeit. A munkavállalóhoz pedig – ez is fontos mondandója az írásunknak – társítani szükséges a lakást is, mert annak hiányában éppen ellenkező lehet a munkaidőalap kihasználtságát meghatározó folyamat iránya: a munkavállalási korban lévők elillanhatnak a hazai terepről, ami megkérdőjelezi a nyugdíjakkal fedezetét és ezzel az időskorúak megélhetési biztonságát.

JEGYZETEK

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 számú, *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés. A jó kormányzás közpénzügyi és államháztartási ellenőrzési továbbfejlesztése – történeti és nemzetközi dinamikában* c. projekt keretében készült. Wekerle Sándor Közpénzügyi Tudományos Műhely – Nemzeti Közpénzügyi Egyetem Közpénzügyi és Államháztartási Intézet.

² Lentner Csaba egy 2013-ban megjelent könyvében elemzi a társadalombiztosítás pénzügyi konszolidációját, hangsúlyozva azt is, hogy a konszolidációval teremtődött meg a helyzet ahhoz, hogy a tb munkálatai egy még nagyobb kihívásra, az előregedésre is választ keressenek. Lásd Lentner Csaba: *Közpénzügyek és államháztartástan*. Nemzeti Közpénzügyi és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

³ Szegő Szilvia: *Az államháztartási reform mikrogazdasági megalapozása a háztartások aktivitási és demográfiai életpályájának vizsgálat alapján*. OTKA T029858, 2000.

- ⁴ *Ideal and actual number of children.* OECD Family Database. -www.oecd.org/els/family/SF_2_2-Ideal-actual-number-children.pdf (Letöltés: 2016. január 26.)
- ⁵ Szegő Szilvia: *Munkaerőpiaci és háztartás-gazdaságtani pozíciók. Családgazdasági és munkaerőpiaci életpályák. Életpályák ütközések és a megoldások társadalmi mintái.* OTKA T018390, 2002.
- ⁶ A nagymérvű béremelés – melyről a kormány és az érdekképviseletek megegyeztek – is jelzi a helyzet súlyosságát.
- ⁷ E cikk kéziratának leadása után jelent meg a kormány döntése a bérjárulékok jelentős csökkentésére, a munkáltatói béremelések ösztönzésére (minimálbér, garantált bérminimum emelésére). A kormánydöntés nem emelte ki a szakmunkások bérhelyzetének javítását. Cikkünkben – újrászámolva korábbi javaslatainkat – már számolunk a kormányzati döntés utáni béremelésekkel. Továbbra is fontosnak tartjuk a szakmunkások hazai foglalkoztatási feltételeinek kiemelt kezelését.
- ⁸ A gyermeknevelés közjósággként való kezelésére Botos Katalin és Botos József több írásukban is felhívták a figyelmet. Lásd pl. Botos Katalin: *Demográfia és nyugdíjrendszer kapcsolata.* Polgári Szemle, 2010/3., 11–22. o.
- ⁹ Lásd erről Giday András: *Lakáscélú adókedvezményt a fiatalabbaknak.* Pénzügyi Szemle, 2011/1., 16–25.; Uő: *Gyermekfedezetű nyugdíjbeiktatása.* Polgári Szemle, 2011/4.; Uő: *Életciklus-szemlélet és a társadalombiztosítás bevételei.* Polgári Szemle, 2012/3–6.; Szegő Szilvia: *Gyermekfedezetű juttatást a nyugdíjban – miért és hogyan?* Pénzügyi Szemle, 2011/4., 419–434. o.; Giday András – Szegő Szilvia: *Kétpólusú világban kétpólusú nyugdíjrendszert!* In: *Nyugdíj és gyerekvállalás.* Tanulmánykötet. Szerk.: Kovács Erzsébet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 39–60. o.; Uők: *Biztonságos nyugdíjhoz: béremelés és bérlakásprogram.* Polgári Szemle, 2016/1–3.
- ¹⁰ Ez azonban a múltban nem volt így. A nyugdíjbiztosító alapok hosszabb távon is gazdálkodtak. Jelentős lakásállományuk volt, vagyonpolitikai szempontokból elsősorban.
- ¹¹ A nyugdíjak relatív értéke az első 13 évben közel hasonlóan emelkedne, mint az állami bérek dinamikája, a 14. évtől kisebb mértékben elmarad attól (a 20. év végére a nyugdíjasok a bázisszintet 35%-kal haladnák meg, az állami dolgozók pedig mintegy 50%-kal).
- ¹² Ma is adható ugyan költségként juttatás, de a rendszer nem teszi lehetővé, hogy egy korábbi lakásfelújítási hitel adóssághoz finanszírozza meg a munkaadó (ötévente ugyanis csak egy alkalommal utalhat összeget a munkaadó).
- ¹³ A 20. évre ez lecsökken 2,7%-ra, mivel a juttatások ezután nem emelkednek.
- ¹⁴ Elsősorban azért, mert akkor az állampolgárok a jövedelemadók esetén direkterben érzik azt, hogy azokat a köz finanszírozásához használják fel, amelynek a miértjeit és mikéntjeit ők is alakíthatják a választásokon keresztül.
- ¹⁵ A család szerepét a generációs reprodukcióban, és ezzel kapcsolatban a közpénzügyek szerepét Szegő Szilvia egy 2000-ben megjelent cikkében hangsúlyozza. Lásd Szegő Szilvia: *Értékváltás az adózásban: a gyermekkedvezmények hatása a családok jövedelmi helyzetére.* Ipari Szemle, 2000/4.
- ¹⁶ A SEEMIG 2013-as felmérése alapján, a magyar demográfusok alapmodellje szerint évente 16 ezerrel tovább növekszik a Nyugaton dolgozó magyarok száma. A javasolt intézkedések esetén szerintünk van remény, hogy nem nő tovább a kint dolgozók 350 ezres száma.
- ¹⁷ A bevételi oldalon 2017-re 10 614 Mrd Ft bázisértéket vittük figyelembe, a kiadásoknál pedig 9100 Mrd Ft-ot. Látható, hogy a kiadásoknál több jelentős elemet elhagyunk (mint a dologi kiadások, a beruházások).
- ¹⁸ 2021 után csak 1-2 kiemelt évre adott GDP-növekedési ütemet a konvergenciajelentés mellékletének táblája. Ez alapján 2%-os éves növekedés volt vélelmezhető; ezt az adatot vittük át 2025-től.
- ¹⁹ Az adótömegben csak a versenyszektorbeli keresetekkel számoltunk, mert az állami dolgozók utáni elvonások egésze (1500 Mrd Ft) az állam egyik zsebéből a másikba helyezett összegnek tekinthető csupán.
- ²⁰ A „bevételi többletek” az adó- és járulékbévételeknek a bázisérték (10 632 Mrd Ft, 2017) feletti többletét mutatják. GDP-arányosan emelkednek az adók, járulékok. Kivétel ez alól az első 3 év, amikor a bérarányos elvonások a bértömeg dinamikájával emelkednek (évi 6%-kal, azaz meghaladva a GDP emelkedését).
- ²¹ Ezzel nem növeltük az állami bevételeket, azok csak a GDP növekedésének ütemével emelkednek a számításainkban. E mellett szólhat, ha más belföldi célra költenek el hasonló összeget, a 40% körüli „visszaáramlás” feltehetően ott is érvényesülne.

- ²² Ennek oka az, hogy a 23–65 évesek száma ebben az időben évi 45-70 ezerrel csökken. 2027-től ez a hatás gyengül.
- ²³ A számításainkban bázisévnek tekintett 2017-ben ugyanis 750 Mrd Ft az állami kiadás az EU-projektek társfinanszírozásához. Az ilyen kiadás még 2018-ban lehet magas (az 2017. évet is meghaladó értékkel), azt követően viszont jóval alacsonyabb lesz. Ezért 2019–2020-tól ez a kiadási elem másképp elkölthető.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

- Árva László – Mádi László: *A társadalombiztosítás finanszírozási reformja*. Pénzügyi Szemle 2016/3.
- Asztalos László György: *Egy családbarát gazdaság és pénzügypolitika*. Kézirat, 2009.
- Asztalos László György – Asztalos Péter: „Életciklusmegtakarítás-politika”, *család és nyugdíj*. In: Nyugdíj és gyermekvállalás. Tanulmánykötet. Szerk.: Kovács Erzsébet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 93–106. o.
- Blaskó Zsuzsa – Gödri Irén: *Kivándorlás Magyarországról: szelekció és célországválasztás az „új migránsok” körében*. Demográfia, 2014/4., 271–304. o.
- Magyarország konvergenciaprogramja 2016–2020*. Magyarország Kormánya, 2016. április. ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cp2016_hungary_hu.pdf
- Mészáros József: *Gyerekvállalás és nyugdíjrendszerek*. In: Nyugdíj és gyerekvállalás. Tanulmánykötet. Szerk.: Kovács Erzsébet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 7–12. o.
- Szvitek Attila: *Gyermekbarát/családbarát adó- és hitelezési rendszer*. Előadás: 2016. július 12.
- Szegő Szilvia: *A gyermekkedvezmények hatása a családok jövedelmi helyzetére 1999–2000*. Ipargazdasági Szemle, 2000/3.
- Szegő Szilvia: *A gyermekkedvezmények hatása a családok jövedelmi helyzetére 2000–2001*. Ipargazdasági Szemle, 2001/1.
- Törvényjavaslat Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről*. Magyarország Kormánya, 2016. április. www.parlament.hu/irom40/10377/10377.pdf